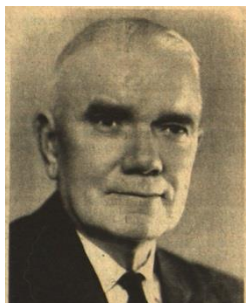

Ilona Vēliņa-Švilpe, LU Bibliotēka

Profesors Vilhelms Burkēvics – Latvijas Universitātes rektora pienākumu izpildītājs (10.01.1894 - 21.12.1967)

1944. gada sarežģītie notikumi Latvijā skāra arī Latvijas Universitātes (LU) darbību (vācu okupācijas laikā - Rīgas Universitāte). Neskatoties uz visām grūtībām, augstskola turpināja darboties arī Latvijas inteliģencei un zinātnēi kritiskos vēstures brīžos. Ievērojamais zinātnieks un sabiedriskais darbinieks LU prof. Vilhelms Burkēvics bija viens no tiem, kuri uzņēmās atbildību un darīja visu iespējamo, lai augstskola nepārtrauktu savu darbību.

Prof. Vilhelms Burkēvics dzimis 1894. gada 10. janvārī Rīgā, amatnieka Friča un Katrīnas ģimenē. Pabeidzot Pētera I reālskolu Rīgā, V. Burkēvics 1912. gadā uzsāka studijas Rīgas Politehniskā institūta mehānikas nodaļā. Tomēr 1917. gadā studijas nācās pārtraukt, jo institūts tika evakuēts uz Krieviju. V. Burkēvics Krievijā iestājās Konstantina Artilērijas Skolā Pēterburgā, ko pabeidza un tika iesaukts armijā. Pēc demobilizācijas 1918. gadā V. Burkēvics divus gadus pildīja pārziņa pienākumus Maskavas antifriciju metālu fabrikā. Bija nepieciešams turpināt izglītoties un 1920. gadā V. Burkēvics iestājās Maskavas Tehniskās augstskolas Mehānikas nodaļā. Tomēr viņš pieņēma lēmumu atgriezties dzimtenē. V. Burkēvics 1921. gadā ieradās Latvijā un turpināja studijas LU Mehānikas fakultātē.

Absolvējot LU Mehāniskās fakultāti un iegūstot inženiera tehnologa grādu 1923. gadā, topošais zinātnieks palika augstskolā un tika ievēlēts par jaunāko asistentu LU Mehānikas fakultātes materiālu pārbaudīšanas katedrā. 1926. gadā V. Burkēvics piedalījās LU Mehānikas fakultātes rīkotajā ekskursijā uz Vāciju, apmeklējot Berlīni, Mīnheni un Leipcīgu. Savukārt 1927. gadā V. Burkēvics tika ievēlēts par asistentu un komandēts uz būvvielu kongresu Berlīnē. Paralēli asistenta darbam augstskolā, viņš pildīja arī skolotāja pienākumus Valsts Rīgas Tehnikumā un Rīgas pilsētas Amatnieku skolā.

1935. gadā V. Burkēvics kandidēja uz LU privātdocenta amatu. Iesniedzot visus nepieciešamos dokumentus: diplomu par augstskolas beigšanu, dzīves gājuma aprakstu (Curriculum vitae), apliecību par sekmīgu praksi attiecīgā specialitātē, ieskaitot arī mācībspēka pienākumu pildīšanu, kā arī habilitācijas darbu "*Priežu koka mitruma uzņemšana mērcējot*", V. Burkēvics ieguva LU privātdocenta tiesības. 1939. gadā V. Burkēvics tika ievēlēts par LU docentu un Mehāniskās tehnoloģijas katedras vadītāju, kā arī LU Materiālu pārbaudīšanas stacijas vadītāju. Tajā pašā gadā par Tēvijas mīlestību un par izciliem nopelniem valsts, sabiedrības un kultūras labā prof. V. Burkēvics tika apbalvots ar IV šķiras Atzinības krustu. 1940. gadā V. Burkēvici ievēlēja par LU Mehāniskās fakultātes dekānu, savukārt 1943. gadā - universitātes prorektoru studentu lietās.

LU Mehānikas fakultātes mācībspēki ar priekšlasījumiem par aktuālākajiem jautājumiem tehnoloģiju jomā piedalījās dažādos kongresos un zinātnisko biedrību sapulcēs, kā arī aktīvi piedalījās Latvijas valsts saimnieciskās dzīves veidošanā. Kā norādīts LU izdevumā "*Zinātne tēvzemei divdesmit gados : 1918-1938*" V. Burkēvics piedalījās Latvijas Inženieru biedrības darbā, nolasot priekšlasījumus: 1934. gadā

referātu *“Jaunākie paņēmieni metālu pārbaudē”*, savukārt 1936. gadā - *“Materiālu ilgstoša pārbaude”*. V. Burkēvics sniedza lielu ieguldījumu arī Latvijas Inženieru biedrības darbā, no 1934. gada pildot biedrības priekšsēdētāja pienākumus. Papildu tam V. Burkēvics piedalījās Latvijas Amatniecības kameras meistarū pārbaudes programmu izstrādāšanā un pārbaudīšanu organizēšanā, kā arī pildīja metālapstrādes nozares godalgošanas komisijas priekšsēdētāja pienākumus zemkopības apgabalu izstādēs Rēzeknē un Jelgavā. Savukārt no 1937. gada V. Burkēvics bija Krišjāņa Barona Tautas augstskolas direktora vietas izpildītājs, bet vēlāk - direktors. No 1937. līdz 1940. gadam prof. V. Burkēvics bija Latvijas amatniecības kameras loceklis.

1944. gads izrādījās liktenīgs pagrieziena punkts visiem Latvijas iedzīvotājiem, t. sk. arī prof. V. Burkēvicam. 1944. gada septembrī LU (1942.-1945. Rīgas Universitāte) rektors, prof. Mārtiņš Prīmanis devās uz Vāciju, atstājot savā vietā prof. V. Burkēvicu, kurš neatteica tajā grūtajā laikā un kļuva par LU rektora pienākumu izpildītāju. Galvenais prof. V. Burkēvica uzdevums bija darīt visu iespējamo, lai augstskola turpinātu savu darbu. Sprotot, ka vienīgais ceļš, lai glābtu savu ģimeni ir emigrācija, 26. septembrī LU rektora pienākumu izpildītājs prof. V. Burkēvics augstskolas darbību un īpašumus nodeva LU Ķīmijas fakultātes prof. Augustam Ķešanam (14.10.1881.-10.04.1954.), kurš rektora vietas izpildītāja pienākumus veica līdz 1944. gada novembrim.

Prof. A. Ķešanam bija lieli nopelni universitātes īpašumu saglabāšanā kara dienās. Vēlāk Paula Valdena skolnieks, izcilais zinātnieks un pedagogs, borātu ķīmijas pamatlicējs Latvijā, viens no ķīmijas terminoloģijas pamatlicējiem latviešu valodā prof. A. Ķešāns pildīja gan LVU Ķīmijas fakultātes dekāna pienākumus, gan vadīja Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Ķīmijas institūta Neorganiskās ķīmijas laboratoriju. Prof. A. Ķešānu līdzgaitnieki raksturoja kā cilvēku ar lielu atbildības sajūtu, izpalīdzīgu un atsaucīgu pret kolēģiem un studentiem. Prof. A. Ķešāna meita Irma Grote izdevumā *“Augusts Ķešāns dzīvē un darbā”* savās atmiņās par tēvu atceras: *“1944. gada septembrī fronte tuvojās Rīgai [...]. Tēvs bija stingri nolēmis palikt dzimtenē un diendienā gāja uz Ķīmijas fakultāti, cenzdamies saglabāt fakultātes inventāru. Naktī no 12. uz 13. oktobri kopā ar tēvu skatījāmies uz daudzu ugunsgrēku blāzmām, zilēdami, vai nav nodedzinātas arī universitātes ēkas. 13. oktobra rītā devāmies apskatīt Rīgu. Ķīmijas fakultātes ēka stāvēja neskarta, tikai logi bija izbiruši un grīdas noklātas ar stikla drumslām un izkaisītiem dokumentiem. Nekur nebija redzams neviens cilvēks. Tēvs tūlīt stājās pie dokumentu kārtošanas kancelejas telpās. Arī es tiku iesaistīta šajā darbā. Turpmākajās nedēļās man bija jākārtoti dokumenti, jādežūrē kancelejā un jāreģistrē darbinieki, kas pamazām sāka atgriezties Rīgā. Tēvs šajā laikā bija arī visas universitātes rektora vietas izpildītājs. Lai gan trūka kurināmā, nebija elektrības, nebija gāzes, nebija ūdens, novembrī sākās studentu uzņemšana. Janvārī sākās mācības visās fakultātēs, arī tēvs lasīja lekcijas [...].”*

Jauno 1944./45. mācību gadu universitāte sāka 1944. gada 15. oktobrī prof. A. Ķešāna vadībā. Acīmredzot prof. V. Burkēvics bija meklējis un atradis tieši tādu kolēģi - uzticamu un pašreizējīgu, kurš pielika visas pūles, lai saglabātu universitātes īpašumus un pulcēja ap sevi universitātes saimi un studentus.

Prof. V. Burkēvics 1944. gada septembrī kopā ar ģimeni devās bēgļu gaitās uz Vāciju. Līdz 1951. gadam prof. V. Burkēvics uzturējās bēgļu nometnē Eslingenā, kur turpināja aktīvu darbu: pildīja skolotāja pienākumus latviešu tehnikumā un organizēja politehniskos kursus. Emigrācijā prof. V. Burkēvics turpināja inženieru apvienošanas

darbu, 1948. gadā nodibinot Latviešu Inženieru biedrību ārzemēs un pildot biedrības prezidenta pienākumus līdz 1963. gadam. 1948. gadā prof. V. Burkēvics tika uzņemts latviešu studentu korporācijā *Fraternitas Vanenica* par goda filistru. 1949. gadā viņš iestājās IRO (International Refugee Organization) dienestā, bija aroda pārbaužu vadītājs un Ludvigsburgas Pārskološanas centra direktors.

1951. gada beigās prof. V. Burkēvics kopā ar ģimeni no Vācijas izceļoja uz Kanādu, kur 1953. gadā uzsāka pildīt docētāja pienākumus Raiersona Tehnoloģijas institūtā, vadot augstskolas metalurģijas nodaļu. Viņš bija arī Ontario provinces Profesionālo inženieru apvienības biedrs un šīs apvienības tehniķu un tehnologu pārbaudes komisijas loceklis. Prof. V. Burkēvics turpināja aktīvu sabiedrisko darbību: organizēja un vadīja Toronto Latviešu tautas augstskolu un bija latviešu sestdienas ģimnāzijas direktors. 1964. gadā prof. V. Burkēvics Toronto atzīmēja 70 gadu jubileju, kas bija īpaši nozīmīgs pasākumu latviešu sabiedriskajā dzīvē. Godināt jubilāra izcilo devumu zinātnē, sabiedriskajā un kultūras darbā, ieradās vairāk nekā 120 viesu gan no Kanādas, gan Amerikas Savienotajām Valstīm.

Ilgus gadus prof. V. Burkēvics bija Toronto Sv. Jāņa latviešu evaņģēliski luteriskās draudzes padomes priekšsēdētāja vietnieks, darbojās Ziemeļamerikas latviešu kultūras fonda valdē un bija korporācijas "*Fraternitas Vanenica*" goda filistrs. Neilgi pirms nāves prof. V. Burkēvics nodeva korporācijas glabāšanā oficiālo LU visu fakultāšu zīmogu komplektu. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas zīmogu komplekts tika nodots LU rektoram prof. Jurim Zaķim. Prof. V. Burkēvics mira 1967. gada 21. decembrī Riverdāles slimnīcā Toronto. 1993. gadā prof. V. Burkēvics tika pārapbedīts I Meža kapos Rīgā.

Literatūras un avotu saraksts:

1. Augusts Ķešāns dzīvē un darbā / LPSR ZA. Neorganiskās ķīmijas institūts ; P. Stučkas LVU ; RPI ; [redkolēģija: B. Puriņš (atb. red.) ... [u.c.]]. Rīga : Zinātne, 1981. 340 lpp., 9 lp. il., ģīm.
2. Latvijas Universitāte, 75 / [redakcijas kolēģija: atbildīgais redaktors Alberts Varoslavāns, kolēģijas sastāvs: Edgars Jansons, Ieva Kalniņa, Rihards Kondratovičs ... [u.c.]]. Rīga : Latvijas Universitāte, 1994. 559 lpp. : il., tab., portr. <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31800>
3. Latvijas Universitate divdesmit gados, 1919-1939. [Rīga] : Latvijas Universitāte, 1939. 1. sēj. 568.lpp. <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31827>
4. Latvijas Valsts universitātes vēsture, 1940-1990 = History of the State University of Latvia, 1940-1990 / Latvijas Universitāte ; sastādītais un zinātniskais redaktors Heinrihs Strods ; kopsavilkumu angļu valodā tulkojusi Maija Gulēna. Rīga : Latvijas Universitāte, c1999. 119. lpp. : ilustrācijas, tabulas, fotogrāfijas. 25 cm. ISBN 9984643107. <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31862>
5. Jānis Stradiņš. Ķīmiķi, kuru vārdi jāzina / Jānis Stradiņš ; [mākslinieks G. Kļava ; redaktore I. Bēra]. Rīga : Zvaigzne, 1967. 131, [1] lpp. : il., portr.
6. Zinātne tēvzemei divdesmit gados : 1918-1938 / [L. Adamoviča red.]. Rīga : Latvijas Universitāte, 1938. - 253.lpp.
7. Sandra Apele. Lai ietu tālāk, jāatskatās : [Par 20.-30.g. LU docētājiem jubilāriem : Rakstu cikls] Saturs: Vilhelmam Burkevicam - 100 : [Inž. meh. prof. : 1894-1931] ; Rūdolfam Grapmanim - 110 : [Veterinārs prof. : 1884-1949] ; Hermanim Hartmanim - 125 : [Arhit. vec. asist. : 1869-1925] ; Voldemāram Jungam - 90 : [Ģeodēzists prof. : 1904-1942] ; Robertam Krimbergam - 120 : [Fiziol. prof.: 1874-1941] ; Antonam Žuromskim - 90 : [Vec. doc. katoļu teol. : 1904-?] // Izglītība un Kultūra, 1994, 14.apr. -- 18.- 19.lpp.
8. Andrejs Arājs. Darbs ar paliekamu nozīmi // Laiks, Ņujorka, 1964, 8.janv., 3.lpp. : portr.
9. Arvīds Arājs. Toronto miris prof. V .Burkevics // Laiks, Ņujorka, 1967, 30.dec., 5.lpp. : portr.
10. Godinājums prof. V. Burkēvicam // Laiks, Ņujorka, 1964, 18.janv., 6.lpp. : ilustr.
11. Jānis Ozols. Prof. Vilhelma Burkevica, Fr.Van., piemiņai / Jānis Ozols - (In memoriam) // Universitas. - Nr.21 (1968, 1.apr.), 64.-66.lpp.
12. Prof. V. Burkēvics pēdējā ceļā. // Laiks, Ņujorka, 1968, 3.janv., 5.lpp. : ilustr.
13. N. G. Zoldners. Darbīgs mūžs : [Vilhelms Burkēvics] // Laiks, Ņujorka, 1959, 3.janv., 3.lpp. : [portr.]